

OTROCI BREZ SPREMSTVA

Slovenija se, podobno kot vse druge evropske države, v vedno večji meri srečuje s problemom beguncev oziroma ilegalnih prebežnikov. Za večino slednjih je Slovenija sicer le tranzitna in ne ciljna država. A ker naša država predstavlja zunanjo mejo med »vzhodom« in državami EU, veliko število ilegalnih prebežnikov odkrijejo prav obmejni organi v naši državi. Med ilegalnimi prebežniki je veliko otrok. Ob tistih, ki se na takšno pot podajo skupaj s starši, je veliko tudi t.i. otrok brez spremstva. Ti otroci in mladostniki se od drugih otrok – ilegalnih prebežnikov in prosilcev za azil razlikujejo predvsem po tem, da potujejo sami ali v spremstvu neznanih oseb, ki niso njihovi starši oziroma sorodniki. Slovenija jim večinoma nudi tri možnosti: da (1) kot ilegalni migranti ostanejo brez kakršnega koli statusa in so do vrnitve v matično državo zaprti v centru za tujce, da (2) zaprosijo za azil in so do konca azilnega postopka nameščeni v azilnem domu in (3) da jim država podeli status begunca in v tem primeru ostanejo v Sloveniji. V vsakem od teh primerov se pojavlja veliko težav, ki so povezane predvsem z (1) neustrezno namestitvijo otrok brez spremstva in (2) odsotnostjo ustrezne psihosocialne oskrbe, ki bi jo ti otroci kot še posebej ranljiva skupina otrok nujno potrebovali..

[T2]

Kdo so otroci brez spremstva?

Otroci brez spremstva so otroci, mlajši od 18 let, ki se nahajajo zunaj matične države in so brez spremstva staršev oziroma zakonsko ali po običaju določenega skrbnika. Nekateri so na poti sami, drugi pa s sorodniki ali drugimi odraslimi osebami. Vsi otroci brez spremstva so upravičeni do mednarodne zaščite. Od ostalih mladoletnih beguncev se otroci brez spremstva razlikujejo po tem, da potujejo brez staršev – v spremstvu sorodnikov oz. drugih spremljevalcev, ki se lahko izdajajo za sorodnike, čeprav to niso. Pogosto gre za zvodnike, za ljudi, vpletene v mrežo trgovanja z ljudmi ali pa za ljudi, ki so otroka preprosto kupili oziroma njegovim staršem obljubili, da ga bodo odpeljali v svet »boljših priložnosti«. (»Program za otroke brez spremstva v Evropi«, 2004)

Iz poročila Human Rights Watch izhaja, da vsako leto na tisoče maroških otrok, nekateri so stari komaj 10 let, vstopi v Španijo samih, brez pravih dokumentov in brez staršev. Nekateri so zapustili nasilne družine, drugi revščino, pomanjkanje izobraževalnih in zaposlitvenih možnosti. Prepogosto so bili žrtve nasilja, diskriminacije in nevarnega življenja na ulici. **Ko so jih ujeli v Španiji, so bili pretepeni s strani policistov, ki so jih potem strpali v prezasedene centre za begunce.** V teh centrih so jim pogosto odtegnili pravico do zdravstvene oskrbe in do izobraževanja, ki jim jih zagotavljajo španski zakoni, v teh centrih so bili otroci brez spremstva pogosto žrtve nasilja s strani drugih otrok in osebja. Podobno je tudi v drugih državah, saj je področje skrbi za otroke brez spremstva in druge otroke – migrante zelo različno (ne)urejeno. To je med drugim posledica dejstva, da begunci danes po vsem svetu predstavljajo globalni problem, po

podatkih Mednarodne organizacije za migracije (IOM) pa naj bi kar 192 milijonov ljudi oziroma 3% celotne svetovne populacije ne živelo v državi, v kateri so bili rojeni.

Otroci brez spremstva v Sloveniji

UNCHR je v posebnem poročilu opozoril, da je Slovenija v obdobju od leta 2001 do 2003 od 171 otrok brez spremstva, ki so v navedenem obdobju zaprosili za azil, tega podelila samo štirim otrokom. Večina ostalih je iz države izginila neznanu kam, še preden je bil z njimi opravljen intervju. (»UNCHR«, 2004)

Druga najbolj pereča področja so:

(1) Program skrbništva. Skrbniki naj bi otrokom brez spremstva in drugim tujcem, ki so ilegalno vstopili v Slovenijo, pomagali pri azilnih postopkih. Program skrbništva, ki ga kot edina nevladna organizacija zagotavlja Slovenska filantropija, je še vedno prostovoljen.

(2) Neustrezna mreža prevajalcev. Zaradi pomanjkanja sredstev med uradnimi postopki za prevajalce, te sedaj tudi za pogovore med skrbniki oz. svetovalci nevladnih organizacij in otroci brez spremstva zagotavljajo kar na Ministrstvu RS za notranje zadeve.

(3) Neustrezna namestitvev otrok brez spremstva in neustrezna psihosocialna oskrba.

Otroke, ki v Slovenijo vstopijo kot ilegalni migranti, oblasti nastanijo v centru za tujce, ki je ustanova zaprtega tipa in kjer čakajo na izgon iz države oz. na vrnitev v matično državo. Otroke, ki so prosilci za azil, pa namestijo v posebno sobo za mladostnike v azilnem domu v Ljubljani. A ker je azilni dom ustanova odprtega tipa, kamor lahko pride vsakdo, so otroci brez spremstva ob takšni namestitvi pogosto še bolj ogroženi.

V nevladnih organizacijah, pa tudi zaposleni v samem azilnem domu, namreč domnevajo, da so pogosti obiskovalci tega doma tudi trgovci z ljudmi, otroci brez spremstva pa so njihove lahko dosegljive žrtve. O tem pričajo tudi izpovedi zaposlenih v azilnem domu ter predstavnikov nevladnih organizacij, da veliko otrok brez spremstva iz azilnega doma za vedno izgine neznanu kam. Slovenska filantropija predlaga pripravo predloga projekta nastanitve otrok brez spremstva. Nastanitev bi temeljila na konceptu stanovanjske skupine z vodenimi vzgojno izobraževalnimi programi in nadzorom. V takšnih centrih oziroma skupnostih bi bila otrokom zagotovljena 24-urna pomoč ter psihosocialna oskrba, v njih pa bi bila tudi posebna soba za intervjuje z otroki, ki bi omogočala primernejše okolje za opravljanje uradnih intervjujev v azilnih postopkih.

V nevladnih organizacijah opozarjajo tudi, da bi bilo potrebno poskrbeti tudi za kvalitetno preživljanja prostega časa. Tako otroke – prosilce za azil kot tudi begunce bi bilo potrebno usmeriti v konstruktivne aktivnosti ter kakovostno zapolniti njihov čas. V zvezi s tem bi bilo smiselno organizirati jezikovne tečaje ali poklicno usposabljanje, otrokom zagotoviti specializirano psiho-loško svetovanje ter dostop do mladostniške/otroške svetovalnice ter vzpostaviti programe za preživljanje prostega časa s strani nevladnih društev in drugih organizacij. (»Strategija za ravnanje z otroki brez spremstva v Sloveniji«, 2005-2006)

Fall children fill the streets at dusk,
at last, it all will begin.

Izkušnje pri delu z begunci

Čeprav se področje ravnanja in skrbi za otroke brez spremstva morda razlikuje v nekaterih podrobnostih, se je Slovenija enkrat v primerljivi vlogi skrbi za mladoletne begunce že uspešno znašla. Z največjim številom beguncev se je Slovenija srečala leta 1992, ko jo po tedanjih ocenah samo iz Bosne in Hercegovine prispelo 70 tisoč (po nekaterih poznejših podatkih pa 35 tisoč) beguncev, med njimi več kot polovica otrok. Po Mikuš Kosovi (Mikuš Kos, 1999) je slovenska »izkušnja« pri delu z begunci iz BiH leta 1992 obveljala za dobro; celo za tako dobro, da bi se iz nje lahko veliko o ravnanju z begunci otroki naučili tudi v sosednjih državah. Naučili bi se lahko, kako zmanjšati razlike, ki jih prinašajo jezikovna in kulturna drugačnost, pa tudi drugačnost zaradi številnih izgub in travmatskih doživetij.

Sama se s tem stališčem strinjam in zagovarjam tezo, da bi bilo večino izkušenj, ki so jih slovenski strokovnjaki pridobili pri delu z otroki-begunci iz nekdanje Jugoslavije, mogoče in smiselno prenesti na področje skrbi za otroke brez spremstva. Ti otroci namreč izhajajo iz podobnih travmatskih okoliščin kot so izhajali omenjeni begunci, trpijo lahko za podobnimi posledicami (še posebej, če ne dobijo pravočasne in ustrezne psihosocialne pomoči), domnevamo pa lahko, da bi pomembno vlogo za otroke brez spremstva lahko odigrala tudi šola (kot jo je pri beguncih iz območja nekdanje Jugoslavije). Zaradi vseh navedenih razlogov ni razumnega razloga, da država izkušenj iz časa, ko so bili v Sloveniji begunci iz nekdanje Jugoslavije, ne bi prenesla na področje pomoči otrokom brez spremstva. Res pa je, da so v zvezi s tem mogoči nekateri izgovori. Tako je glavni izgovor, zakaj državi ni potrebno organizirano poskrbeti za področje izobraževanja in psihosocialne oskrbe mladoletnih prebežnikov zagotovo ta, da je le teh v Sloveniji danes bistveno manj kot pa je bilo leta 1992 beguncev – in pa, da nihče ne ve, kakšna bo njihova nadaljnja usoda, saj, nenazadnje, obstaja le majhna možnost, da bodo po zaključenem azilnem postopku sploh ostali v Sloveniji.